

3) для «Мозкового штурму (атаки тощо)» є певні рекомендації: кількість учасників – не більше 15-ти, застосовувати в процесі розв’язання творчого чи проблемного завдання. Якщо вчитель повідомляє тему уроку, звертається до учнів з проханням пригадати все, що їм відомо з теми, і називає це мозковою атакою – чи правильно здійснено вибір?

Дискусійними можуть бути окремі елементи паспорту, однак сама ідея розроблення видається нам актуальною, важливою й корисною.

Використана література

1. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. New York: Longman, 1984. 207 p.

2. Голуб Н.Б. Методи в теорії й практиці навчання української мови у закладах загальної середньої освіти: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2021. №1. С. 2-8.

3. Петти Дж. Современное обучение. Практическое руководство. Пер. с англ. П. Кириллова. Москва: Ломоносовъ, 2010. 624 с.

4. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: ВД «Слово», 2004. 616 с.

5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. Москва: Народное образование, 1998. 256 с.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВІЗІІ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Олена Горошкіна,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання
української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

У процесі навчання української мови особливе місце посідають методи. Свого часу відомий український лінгводидакт О. Біляєв писав: «Зміст шкільних занять з мови, їх ефективність значною мірою

21

забезпечується оптимальним застосуванням навчальних методів» [1, с. 205].

Проблема добору ефективних методів навчання української мови завжди перебувала в полі зору як науковців, так і вчителів. У лінгводидактичній спільноті склалися певні тенденції використання тих чи тих методів, що зумовлені низкою чинників, передусім соціальним замовленням. Тривалий час в освітній практиці домінувальною була класифікація методів за способом взаємодіяльності вчителя й учнів, запропонована О. Біляєвим. Це закріплено в посібниках і підручнику з методики навчання [5; 6]. Значна частина вчителів української мови і літератури паралельно використовувала іншу класифікацію методів навчання – за характером пізнавальної діяльності (класифікація М. Скаткіна, І. Лернера).

Багатоаспектність поняття «метод» закономірно спричинила появу різних тлумачень і класифікацій (Ю. Бабанський, С. Караман, О. Кучерук, В. Онишук, М. Пентилюк, К. Плиско, Л. Рожило, О. Текучов, Л. Федоренко та ін.). Аналіз і синтез дидактичних та методичних джерел засвідчує, що в дидактиці можна виокремити два обґрунтовані підходи до тлумачення означеного поняття: на теоретичному рівні (метод-модель); на практичному рівні (метод-спосіб) [4, с. 12-12]. У лінгводидактиці окреслено три основні підходи: метод-шлях, метод-спосіб, метод-сукупність прийомів, спрямованих на досягнення освітньої мети [1; 5; 6].

На початку 90-х рр. ХХ століття пальму першості здобули інтерактивні методи навчання, спрямовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб учнів. У цьому контексті вчителі приділяли особливу увагу організації ефективної комунікації, завдяки якій здобувачі освіти ставали більш мобільними, відкритими й активними. Науковці визначили їх дидактико-розвивальний потенціал, особливості застосування [2; 3; 5; 7]. Водночас зазначимо, що й донині спостерігається термінологічна невизначеність у назвах методів, що ускладнює роботу вчителів-словесників, на практиці відбувається хаотичне змішування методів, що належать до різних класифікацій.

У нинішніх соціальних умовах вектор освітнього процесу, що впродовж багатьох років визначав ЗУНівський підхід, змінився: навчання стає все більше орієнтованим на практику. Реалізація компетентнісної освітньої парадигми значною мірою вплинула на

добір компетентнісних методів навчання української мови: традиційні методи зазнають трансформацій, вони збагачуються психологічними прийомами, що зумовлено необхідністю посилення активності учнів, підвищення мотивації до опанування предмета, формування ціннісного ставлення до мови [2].

Лінгводидакти й учителі шукають ефективні методи і прийоми формування предметної й ключових компетентностей здобувачів освіти в процесі навчання української мови. Як засвідчили результати проведення 2020 року в Інституті педагогіки НАПН України круглого столу з проблем методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, і науковці, і вчителі одностайні в тому, що гостро стоять проблеми оновлення методів навчання української мови відповідно до утвердження нових підходів до навчання (особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний); усистемнення методів навчання української мови, які спроможні забезпечувати суб'єктність учасників освітнього процесу, орієнтування їх на нові результати, визначені державними документами; коригування дефініції методів тощо [7].

Сьогодні важливо визначити проблеми, які відчувають учителі в процесі добору й застосування методів навчання української мови, щоб окреслити оптимальні шляхи їх подолання. Для цього співробітники відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України розробили анкету для вчителів-словесників, що містила 7 запитань. Анкету було створено на Google-формах і розташовано на сторінці групи «Відділ навчання української мови та літератури» в соціальній мережі «Фейсбук». Відповіли на запитання 108 респондентів.

На запитання «Якою класифікацією Ви керуєтеся під час вибору методів навчання?» відповіді вчителів розподілено таким чином: 55,6% респондентів відповіли, що використовують пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий, репродуктивний, проблемного викладу, дослідницький методи; 23,1% - проблемний, показово-рецептивний, інформаційно-рецептивний, стимулювально-пошуковий, спонукально-пошуковий, спонукально-репродуктивний методи; 17,6% учителів відповіли, що застосовують усний виклад, бесіду, спостереження учнів над мовою, роботу з підручником, метод вправ. Незначна кількість респондентів зазначила, що використовують класифікацію О. Біляєва (2 особи, що становить 0,9%), однак із

уточненням (усний виклад може бути проблемним, домінує евристична бесіда); стільки ж учителів поєднують різні класифікації. Це свідчить про необхідність уточнення або розроблення оновленої класифікації методів навчання, які відповідали б вимогам сучасного освітнього процесу.

Учителям української мови і літератури було запропоновано визначити, який аспект проблеми методів потребує максимальної уваги науковців. Відповіді переконують, що найбільше вчителів хвилюють проблеми добору методів в умовах дистанційного й змішаного навчання – 58,3%; проектування класифікації методів розвитку критичного мислення – 18,5%; розроблення методів організації самостійної діяльності учнів – 16,7 %. Це спонукає науковців до розроблення оптимальної класифікації методів, опису сутнісних характеристик їх, переліку прийомів того чи того методу, виокремлення їх переваг для дистанційного навчання, а також для формування предметної та ключових компетентностей учнів.

Отже, бачення проблеми методів навчання української мови вчителями-словесниками дає змогу сфокусувати вектори наукових досліджень. Необхідно увідповіднити соціальним запитам та освітнім завданням дидактичний інструментарій, оновити й удосконалити класифікації методів, що забезпечило б суб'єктність учасників освітнього процесу, орієнтування їх на новий освітній результат, сприяло б розвитку особистості кожного учня й учениці.

Використана література

1. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. Київ: Рад. шк., 1982. 176 с.
2. Бондаренко Н.В. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови . *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С.7-10.
3. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ: Педагогічна думка. 2019. 56 с.
4. Кучерук О.А. Методи навчання в системі понять сучасної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3, с. 10-15.
5. Методика вивчення української мови в школі / О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк, Г. Р. Передрій, Л. П. Рожило. Київ : Рад. школа, 1987. 364 с.

6. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горюшкіна, З. П. Бакум, І. В. Гайдаєнко. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.

7. Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовтня 2020 р., м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2020. 120 с.

МЕТОД ПРОЄКТІВ ТА ЙОГО ЕФЕКТИВНІСТЬ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ)

Станіслав Караман,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу навчання мов
національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України;*

Ольга Караман,

*кандидат педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу навчання мов
національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

Оновлення змістових і технологічних аспектів сучасної українськомовної освіти зумовлює пошук оптимальних шляхів і методичних ресурсів для підвищення якості навчання здобувачів освіти, їхнього мовного вдосконалення. Продуктивна організація освітнього процесу в старших класах профільного рівня значною мірою залежить від уміння вчителя української мови і літератури працювати в системі міжособистісної взаємодії, рівня мовно-комунікативної компетентності учнів старших класів, адекватного добору методів навчання для опанування конкретної теми уроку.

В умовах практико-орієнтованої парадигми в освіті домінують роль доцільно відводити практичним методам навчання української мови у філологічних класах. Для сучасного вчителя-